

SVOBODNA MISEL

1910—11.

GLASILO SLOVENSkih SVOBODOMISELCEV.

Rožnik.

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinogradi, Češko. — Ponatis dovoljen le z označbo vira.

OBSEG: F. V. Krejči: Verstvo in moderni ideal človeka. — Ivan Lah: Vera in dvom. — Ivan Lah: Dositej Obradovič. Charles Bradlaugh: Iz življenja svetnikov. — Stanislav Przybyszewski: Satanova sinagoga. — Raznoterosti.

F. V. KREJČI:

VERSTVO IN MODERNI IDEAL ČLOVEKA.

II.

Kaj je verstvo.

Čim bolj se v zadnjem času govori proti klerikalizmu tem bolj prihaja v navado ne govoriti o pravem jedru verskega vprašanja ter puščati pojem verstva izven diskusije. Tudi ljudje, ki so izven vsake cerkve, vidijo takoj površnost in samo negacijo v tem, če se govori o verstvu odkrito in odločno, brez praznoverne groze k tajnostnim stvarim, ki se za besedo skrivajo.

Gotovo igrajo tu veliko vlogo vplivi dedičnosti in spomini na detinstvo. Čisto naravno je, da se predstave, v katerih so živele in umirale generacije naših prednikov in ki so tvorile našo prvo sliko o svetu, ne dajo iztrgati iz mišljenja tako, da ne oi ostalo po njih nobene sledi. Zapuste v duši rane, katerih se brez gotovega razburjenja ni mogoče dotakniti. S teh predstav veje dih večnih skrivnosti, pred katerimi je človek vedno klonil s spoštovanjem in grozo. Toda ravno ta strah pred velikimi pojmi in pred nedosežnimi besedami, na katere je sezidano vsako verstvo, povzročuje, da se pri reševanju verskega vprašanja pojavlja pri večini ljudi takšna bojzljivost. Ravno ta strah je glavni vzrok, da se je verska kriza tako neskončno vlekla in konečno črpajo iz te bojzani cerkve in vse zunanje, danes čisto prazne forme verskega življenja svojo moč in čudovito obstajanje.

Ne da se tajiti, da se verske predstave zahtevajo, da dotičnik, ki se jih dotika s svojo kritiko, dvomom, ugovarjanjem, to dela s previdnostjo in spoštovanjem. Z isto previdnostjo in spoštljivostjo, s katero gledamo na spomenike in ostanke starih kultur, pa če bi se nam

zdele še bolj nepopolne. Saj ravno verske predstave pomenjajo ono najvišjo stopinjo, kamor je prišel v prejšnjih dobach človeški duh v svorjem hrepenenju razložiti si skrivnosti sveta in dati človeškemu življenju pravec in cilj. Z njimi so trdno združeni stari nraVni ideali človeštva, naši predniki so stavljali za nje v nevarnost svoje življenje, umirali so za nje na moriščih, odhajali so za nje v prognanstvo — kdo bi zato mogel gledati na nje z nespoštovanjem ali posmehovanjem? Niti ta, ki vidi v njih stare zmete človeštva, jih ne kolne lahkomišlno, saj vendar vemo, da ni zgodovina človeškega duha ničesar drugega kot dolgotrajno tapanje po lučici resnice v blodnosti zmot in ravno mi današnji ljudje s svojim historičnim in razvojnim smislem, ki ga prejšnje dobe niso poznale, smo zmožni, kako je bila vsaka teh zmot v svoji dobi potrebna, toda kako je zaeno obsegala vedno tudi del resnice in to vedno ravno oni del, ki ga je doba v mejah svojih razmer in okolščin prenesla.

Kakor je za nas danes neobhodna notranja potreba emancipirati se od cerkvenega učenja, ker nam razum in vera brani vanj verovati ravno tako smo dolžni pripoznati, da je bila ravno ista notranja potreba in hrepenenje po boljšem spoznanju one, kar je v poslednjih stoletjih rimske države vedlo ljudi k sprejetju krsta, ali vshodne narode k spreobrnitvi k islamu — le tako se da razumeti čudovita hitrost, s kakoršno so se ta verstva širila: izborna so odgovarjala potrebam gotovih dob, ko še ljudje niso bili v stanu, da bi spoznavali svet potom razuma in vede.

Verstvo je torej brez dvoma silno resna stvar, in ravno zato zahteva, da bi se postavili k njej v kolikor mogoče resno in odkritosrčno razmerje. Kdor danes verstvo odkrito zamuje, je njegovemu pravemu duhu bližji kot oni, ki ne veruje in igra na zunaj z verstvom komedijo.

Postaviti se odkritosrčno in v zavesti cele dalekosežnosti stvari na brezversko stališče je za današnjega človeka ravno ista zapovedujoča zahteva notranje resnice, kakor je bila ona, ki je silila prve kristijane prenašati muke za vero, ravno ista, ki je vodila Husa na grmado. Vse to je treba tu s povdarkom povedati, zato ker je mnogo ljudi, ki se kljub temu, da ne verujejo, boje spregovoriti o verstvu jasno besedo in ki smatrajo brezvernost celo za nekakšno sramoto.

Ravno ta strah povzročuje, da nakažujejo mnogi ljudi versko vprašanje k razrešitvi filozofov in učenjakov, smatrajoč je za težavnejšo kot je v resnici. Pa ravno filozofi in učenjaki so, ki prinašajo vanj vedno več nejasnosti s tem, da jo preiskujejo tako kakor odgovarja njihovemu stališču in metodam.

Veda pa nima z verstvom ničesar delati, kajti ona je njegov rojen in smrtni sovražnik — na tem ravno temelji moderni problem verstva. Ravno tako ni naloga filozofije verska spekulacija, filozofija posreduje med vedo in vero.

Verstvo more biti vеди in filozofiji sicer predmet študija, je torej z njim v približno istem razmerju kot človek z zdravnikom, ki ga secira — pride mu pa v roke le kot mrlič. Ne more biti bolj govoreče priče o propadanju verstva kot kadar se začne verstvo znanstveno študirati — to pomenja, da je poginilo in bilo položeno na secirsko mizo. Živo verstvo ni imelo nikdar nikakega razmerja k vеди.

Problem verstva ni tako kompliciran, kot nekateri govore, nasprotno: je sila preprost kot vse, kar je v človeškem življenju najvišjega in najglobčjega. Vsak; delavec in vsaki kmet si ga more in si ga mora razrešiti s svojim lastnim razumom in srcem in nobena univerza celega sveta mu nima o tem ničesar predpisovati. Bodisi v e r u je v cerkvene dogme ali saj v boga in neumrjčnost duše ali pa n e veruje. Bodisi stoji torej na verskem stališču ali ne. Tu velja Kristovo: „Vaša beseda bodi da, da, ne, ne!“ Tretjega ni. S to prelepo priprostostjo logike se označuje postanek vseh verstev in njihova propaganda: celi narodi so bili k gotovemu verstvu gnani z vsem svojim hrepenenjem in voljo in so ga sprejeli — ali pa se mu je upirala cela njihova narava pa so ga zavračali. Razum, veda, filozofija niso imeli tu ničesar delati. Najrazširjenejše verstvo sveta se je rodilo v preprostih s:cih starožidovskih pastirjev, galilejskih ribičev, rimskih suznjev in nomadov arabskih puščav. In če je zadostovalo preprosto „da“ iz ust milijonov teh ljudi, da bi nastale najlepše verske tvorbe, ki so pretvorile dobe, zakaj ne bi zadostovalo preprosto: „ne“ iz ust modernih ljudi, da bi rešilo versko vprašanje na način, ki odgovarja resnici, razumu in življenju?

Pri presojanju o današnjem stanju verstva ni ležeče na tem, kako o njem sodi v debeli knjigi kakšen profesor bogoslovja, ki je le zato to knjigo napisal, ker je profesor bogoslovja in je

za to plačan, da bi se z verstvom pečal tudi če vanj ne vernje — ampak na tem je ležeče, kako sodijo o verstvu tisoči in milijoni, ki sestavljajo današnjo civilizirano družbo in ki nosijo na svojih plečih njeno delo in napredek. Ali čutijo ti ljudje v svoji veliki večini versko ali ne čutijo, ali verujejo v dogme ali ne verujejo in kar je glavno: ali je verstvo gonilna moč njihovega življenja in dejanj ali ne? Od odgovora na ta vprašanja je odvisna usoda verstva, ne od tega, kako si versko vprašanje skonstruira in razreši nekoliko filozofov in bogoslovcev.

To se mi je zdelo potrebno omeniti, da bi pokazal, za kaj se ne bom spuščal v metafizične spekulacije, ampak zakaj da nameravam na vprašanje „kaj je verstvo?“ odgovoriti na kar najlažji in najpreprostejši način, brez nepotrebnega filozofiranja, z enostavnim ozirom k dejstvu našega življenja.

Če si hočemo razjasniti, kaj je verstvo, tedaj se držimo tega, kar smo iz njega sami videli, čutili in zaživel. V kakšni meri je oziroma je bilo verstvo za nas gotovo dejstvo? Na kakšen način je posegalo ali posega v naše življenje. Način je dvojen: za vsacega iz med nas pomenja verstvo gotovo skupino notranjih in zunanjih faktov.

Notranje dejstvo: verstvo je za mene in za vsacega iz med nas gotovo osebno izkustvo, kos našega lastnega življenja. Zažili smo ga v sebi, vemo torej, kaj je in smemo o njem premišljevat i tudi brez vsega študija filozofije in historije. Nihče nam ne more o njem dati tako izrazite slike kot naš lastni spomin. In kaj nam pravi ta?

Pravi nam, ko smo kot otroci prišli k zavesti svojega jaza, da so nam vbijali v glave mitološke predstave o postanku sveta in namenu našega življenja, ki so pozneje v celi sestavi tvorili to, kar so naši roditelji in vzgojitelji imenovali verstvo. Nikdo nas ni vprašal, ali si želimo ali potrebujemo teh predstav, niti ne če nam je mogoče v nje verovati — samo ob sebi se je razumelo, da moramo v nje verovati, že na temelju avtoritete oseb, ki so nam jih podajale. Obenem smo zvedeli, da smo člani cerkve in to takoj od rojstva, enostavno na temelju tega, ker k tej cerkvi spadajo naši roditelji.

Nikdo ni čakal, da bi dorastli, da bi se sami mogli odločiti o vstopu. Tako premišljujemo o tem sedaj, kot otroci seveda nismo bili še zmožni to stvar kritizirati in sprejemali smo verske predstave, trudili smo se v nje verovati, učili smo se moliti in papagajsko smo ponavljali stavke katekizma v prepričanju, da gre tu za nekaj neizmerno svetega in groznega, kajti natrobili so nam, da je vsak dvom, odpor ali neposlušnost greh proti bogu in da bi bili zato zakaznovani s kaznijo, katere grozovitost je presegala vse slike naše nerazvite domišljije.

To so naša prva izkustva o verstvu. Znašli smo se pod njegovim vplivom brez kakoršnega-

koli svojega povzročenja, nevedoč niti kako. Ono se nam je vrvalo v našo misel s silo prvih utisov mladosti in podajalo nam je razrešenje svetovnega problema veliko preje predno smo mogli razumeti, da takšen problem sploh obstira. Nismo prišli k njemu v lastnem razvoju, niti ga nismo sami zvolili, ono nam je bilo vsiljeno, tihotapsko in prebrisano, v dobi, ko smo bili najšibkejši in ko se je dala naša duša, mehka kakor vosek, brez napora modelirati od rok vsacega, ki se je je dotaknil.

To je ena stran našega osebnega izkustva z verstvom, tako smo ga dobili, druga njena stran je, kako smo verstvo zgubili.

Preživeli smo v njem celo mladost in morda tudi gotovi del odrasle dobe, toda cela smer našega razvoja nas je vodila od njega proč. Pri najboljši volji ni bilo mogoče v njem vstrajati in četudi smo se morda v začetku nad tem zgrozili, da z dvomnim ugovarjanjem rujemo proti tem stvarim, ki smo jih smatrali za večne in svete, ni bilo miru: glas razuma in življenja se ni dal preslišati. Pri enem so ti trenutki nastali popreje, pri drugem pozneje, za nekaterega je bila to boleštna kriza, po kateri ostanejo v duši globoke rane, za drugega je bilo to radostno osvobojenje in lahko otresenje okovov, ki so preje tiščale duha. Vzroki so bili različni in mnogi in pri vsakem so vplivali na drug način. Ti, v katerih je bila vera globlje vkoreninjena so morali biti vzbujeni k svobodnemu mišljenju s knjigami ali vplivom gotovih oseb, morali so predelati cel neprimirni konflikt med verstvom in razumom, vero in vedo, morali so prečutiti vsa razočaranja, ki jih čutijo verni, ko vidijo, kaki so ti, ki oznanjajo vero daleč od tega, da bi po njej živeli.

Tem pa, ki so bili s celim nagnenjem svoje nature rojeni za neversko življenje — in teh je v današnji dobi ogromna večina — je to poslednje zadostovalo samo za to, da jim je odprlo oči. Verstvo jim je bilo prednašano kot božje razodetje in njegova nramnost kot sestava strogega razmerja k nadnaravnim močem in k večnosti; kot nekaj absolutnega, kar nalaga človeku nezmerne zahteve in s svojo težo naravnost uničujoče. In vendar še niso zapustili šolskih klopi, pa so že spoznali, da s temi zahtevami nikdo resno ne misli. V istem velečastitem, ki jim je za vzor postavljajl svete puščavnike in mučenike, so videli odebelelega moža, ki ljubi naslado in komodnost in ki se mu življenje ne prikazuje ravno kot solzna dolina in ki tudi z nobeno čednostjo ne sega nad druge ljudi. Videli so, da stariši, četudi jih uče moliti in jih pošiljajo v cerkev, sami ne molijo in ne hodijo v cerkev, zakramentov ne sprejemajo in o duhovnih govore z brezbriznostjo ali z jasno antipatijo. In čim bolj so opazovali življenje, tem bolj so spoznavali, da po tem, kar jim je bilo pridigovano pod grozovitvijo časnih in večnih kazni kot edina pot k zveličanju, nihče ne živi in da nikdo ne računa z močnostjo nadprirodne poseganja. Videli so, kako se ljudje ženejo

za uspehom, kruhom, srečo, slavo, toda nikjer niso videli, da bi v njihovem življenju odločeval ozir na večno izveličanje. In zato vendar niso vsi ljudje hudobni in vendar ne zaslužijo peklenskih muk, saj vendar tudi dobro delajo? Či bi jih hoteli pogubljeti, bili bi skoro vsi prisiljeni pogubljeti tudi lastne roditelje in osebe, ki so nam najbližje.

In spoznali smo dvojce: po verskih zapovedih da večina ljudi ne živi, in drugič, da je mogoče biti dober in nraven tudi brez verstva. Teh dvojce spoznanj je odločilo pri večini nas glede usode vere. Opustili smo jo, sicer bi se bili čutili kot izjeme, bele vrane sredi ostalih ljudi. In zakaj vstrajati pri nečem, po čemur se ne ravnaajo niti ti, ki nas tega učijo? In kako mogoče vstrajati pri tem, ko pa vsak novi pozna tek prirode in zgodovine govori proti temu?

Približno toliko vemo o verstvu, kot o notranjem dejstvu. Enkrat je bilo za nas zelo močna resničnost, toda jenjalo je biti. Kot svet izgubljenih iluzij in bajk leži za nami. Pojem verstva nam je bil umetno vcepljen in nič ne govori za to, da bi si bili kakšne specialne verske potrebe sami vstvarili in da bi na primer s svojo lastno notranjo nujnostjo prišli k veri v boga in neumrjočnost, ko bi nam ne bila izza detinstva vcepljana in direktno zapovedana. Verstvo torej ni bilo plod našega lastnega razvoja, temveč je bilo nekaj nam tujerodnega, kar nam je bilo od zunaj vcepljeno in kar se je prijelo le za kratko. Nasprotno, naš razvoj nas je vodil od njega proč, nujna zakonitost naše duševne rasti in umskega jačenja nas je naganjala lomiti verige, v katere je hotelo ono vkljeniti naš svetovni nazor.

Kaj je mogoče sklepati iz teh notranjih fakt za razrešitev verskega vprašanja? Mislim, da to: versko vprašanje ne sme biti za nas stavljeno kot problem, kako ohraniti za vsako ceno verstvo in ga rešiti iz sedajne krize. Vsakdo, ki je zaživel v sebi oni proces, ki sem ga ravno kar naslikal, ima pravico protestirati proti takšni razlagi. Zakaj bi moral reševati nekaj kar nisem ustvaril, kar mi je bilo umetno in brez moje volje vsiljeno in česar sem se v lastnem razvoju osvobodil kot ovirajočih verig in teže?

Isto velja tudi o zahtevi: na vsak način iskati nadomestila za vero. Ne čutim nobene subjektivne nujnosti in dolžnosti, da bi nadomeščal nekaj, česar nisem pridobil iz lastnega hrepenenja in potrebe in česar si ne želim. Po nadomestilu hrepenimo tam, kjer smo nekaj izgubili in kjer ta zguba pomenja bolešno ohromljenje naše nature. Opustitev vere pa pomenja raztrganje gotovih vezij, torej korak k svobodnejšemu in samostojnejšemu, izdatnejšemu in bogatejšemu življenju. Žive pa ljudje, ki kljub vsemu temu bolešno čutijo zgubo vere in ki ne morejo biti brez nadomestila za njo. To je čisto neznatna kategorija ljudi, v katerih je potreba po verstvu vrojena dispozicija, toda njihova mala vsotica ne more in ne sme predpisovati ostali večini ljudi, ki zgubo vere pre-

življajo čisto mirno in katerih ne vznemirja potreba nekakšnega nadomestila v tej meri, da bi bilo treba za vsako ceno postaviti novo verstvo.

Toda za nas verstvo ni le gotovo premagano notranje dejstvo, ampak je tudi dejstvo zunanje. Živeli smo ga sami v sebi, daljše življenje nas je od njega odstranilo, zato pa vendar kljub temu vidimo okoli sebe njegov izliv. Zato si ne tvorimo pojma verstva le iz sebe, ampak na podlagi tega kar je okoli nas in kar je bilo pred nami.

Če s tega stališča gledamo na verstvo, tedaj vemo približno toliko: okoli nas eksistira cerkve, to je družbe ljudi, ki verujejo ali pa se delajo kot bi verovali v verske nauke ali pa sploh ne verujejo, pa so jih cerkve vseeno vrstile v število svojih privržencev. Toda seveda gotov del jih veruje. Teh, ki še v odrasli dobi verujejo vse to, kar nam je bilo v mladosti predloženo k verovanju kot neobhoden pogoj zveličanja, je seveda neskončno malo, če so sploh takšni — večina teh, ki se smatrajo za vernike, dela to z gotovim pridržkom in na podlagi kompromisa med vero in razumom, versko npravnostjo in življenjem. Izberejo si izmed dogem le one, ki se najmanj protivijo razumu in izpolnjujejo izmed božjih zapovedi le one, katerih izpolnjevanje je najlažje, ki ne zahtevajo nikakšnih žrtev in ki se najmanj protivijo praktičnim interesom. Ljudi pa, ki bi živeli popolno versko življenje, takšnih morda sploh ne poznamo.

V celem svojem življenju nisem videl katolika, ki bi bil z nauki svoje cerkve in z njenimi zapovedmi tako prešinjen, da bi živel z dušo popolnoma v boga potopljeno in posvetil cele svoje življenje misli na večno izveličanje. Tudi najpobožnejši visi tako zelo na pozemskih stvarih, da vtelesuje v sebi le del verskega duha, večji ali manjši. Skratka: verstva v popolnih njegovih pojavih danes okoli sebe sploh ne opazimo. Kar vidimo pri ljudeh, to vse je le znamenje propadanja, nehavanja verstva, vse to je komodno, polovično in laksno — toda vendar je vse to le verstvo, četudi v ostavkih, razvalinah in pastorskih izrodkih.

Kako so nastale omenjene verske družbe? Ne; sami sicer nismo videli njihovega postanka, vendar pa vidimo, s čim se pri svojem obstoju vzdržujejo: takoj pri rojstvu se uvrščuje v nje ljudi, ki se jih potem za nje pripravi z gotovo dresuro duha in značaja. Kar smo sami doživeli z verstvom, to je usoda vseh ljudi v mladosti.

Razlika je le ta, da se ljudje vere z detinstva v neenaki meri oproščajo, nekateri popolnoma, drugi si z nje ohranijo nekaj ostankov, misleč, da imajo verstvo, če si izberejo iz katekizma to, kar se jim zdi najmanj absurdno in če hodijo včasih v cerkev. Pri velikem delu, predvsem pri neizobraženih ženah verstvo že ni ničesar drugega kot zmes o studnega praznoverja in mehaničnih navad.

Kako so posamezna verstva nastala, o tem nas uči zgodovina. Vsako od njih sicer trdi, da je nastalo iz božjega razodetja. Toda kdor bi sprejel to podmeno, stal bi že z obema nogama na tleh slepe in nekritične vere. Ker smo se pa oprostili ozkih mej vere, nam ni mogoče sprejeti imenovane podmene. Možnost božjega poseganja v človeške stvari je v nasprotju vsej naši življenjski skušenosti, našemu razumu in našim predstavam o zakonitosti svetovnega teka. Razun tega pa, ker ni le eno verstvo temveč so razna verstva, izmed katerih vsako izpeljuje svoj postanek od drugega božanstva, ne vemo kateremu izmed njih moramo verovati, če bi imeli tudi najboljšo voljo.

Zakaj moram verovati, da je ravno Kristusov evangelij božje razodetje? Na podlagi slučajnega dejstva, da sem se rodil v deželi, kjer je stoletja vladalo krščanstvo? Zato pa sme človek, rojen na Vzhodu, z isto pravico trditi da je edino pravo razodetje božje Mahomedov koran. Mislim, da ni nič bolj spodkopalo vere v današnjem človeku, kot ravno pogled na toliko raznih cerkva, katerih vsaka s krčevito trdovitostjo zatrjuje svoj božji izvor in svojo edino zveličavnost. Kjer izmed mnogih razno mislečih ljudi vsakdo trdi, da ima le on resnico, tam je vedno sumljivo. To dokazuje, da nihče nima resnice, ali še boljše: da je delna resnica vsacega izmed njih le delež skupne blodnje.

Zato ne verujemo temu, kar nam o postanku verstev pripovedujejo ona sama, temveč verujemo temu, kar nam o njem pripoveduje zgodovinska veda. Ona opira svoje poznatke, ki se tičejo verstev, na gotova zgodovinska fakta, na osebe slavnih posameznikov ter na velika gibanja v narodih. Sledeč postanku posameznih verskih ver je v njihovih začetkih in razširjanju hitro spoznala gotove znake, ki so kljub vsemu medsebojnemu sovraštvu vsem skupni znake, ki jim je dala tipičen pomen in s katerih je sestavila splošni pojem verstva. V svojem postanku in v svoji naturi kažejo vse vere toliko pomembne podobnosti, da moremo s popolno pravico, mesto, da bi govorili o postanku vsake izmed njih, govoriti o postanku verstva sploh.

Prvotne verske forme se umikajo očem vede v megleno preteklost in le s posredovanjem podobnih pojavov in dejstev, ki se pojavljajo danes pri narodih, ki žive na stopnji divjaštva ali polokulture, sklepamo na vzroke njihovih postankov. O poznejših razvitejših verstvih, ki so vladala nad večino historičnih narodov, ve z gotovostjo vsaj toliko, da imajo svoj izvor v velikih ljudeh, ki so imeli nadvsakdajen, ženialen smisel za misli o neskončnosti in večnosti, ki so znali pripeljati življenje človeka v direktno razmerje z nadnaravnimi bitji in podati ostalim ljudem sliko sveta, ki si je z onimi na pol pesniškimi, na pol idejnimi simboli, ki jih imenujemo mitus la o podjarmila njihovo čuvstvo in fantazijo.

Verstva torej niso produkt mišljenja celih narodov, ampak so plod ženskih posameznikov, iz katerih glav so izšla, če ne gotova, pa vsaj v glavnih obrisih. Vse krščanstvo je v Kristusu, ves islam v Mohamedu. Kar so drugi ljudje k temu pritaknili, to je bilo preje pokvarjenje kot pa izpopolnjevanje ustanoviteljevih misli. Bilo je seveda potrebno, da bi verstvo odgovarjalo potrebam in razmeram naroda, ki ga je sprejemal, ter da bi imelo pripravljena tla. Toda prava tvorna sila je bila tu vedno iniciativa posameznika. Ostali ljudje si ga niso tvorili, ampak sprejemali, pasivno se mu podajajoč, podlegajoč čaru ustanovnikove osebe, vzgledu njegovega življenja, takozvanim čudežem, ki jih je vršil — s kratka: podali so se sugestivnemu vplivu osebnosti bodisi ustanovitelja ali pa njegovih apostolov. K mitom, ki jih je oznanjeval ustanovitelj, je pa navadno daljša generacija pritaknila mit (bajko), ki se je tikala njega samega in njegovo sveto življenje in življenje njegovih prvih učencev se kar iskri od legend. Zapiske, ki jih je zapustil sam ali pa njegovi učenci so postali sveto pismo, ki je bilo za vse čase v njihovih očeh edin, nad vsak dvom izvišen vir spoznanja in merodajen voditelj za dejanja.

Nobeno verstvo, v kolikor se spominja zgodovina, ni nastalo na drug način, če pa je nastalo, pa to že ni bilo verstvo v pravem pomenu besede, ampak morda le prehod od verstva k drugim formam mišljenja. Čim bolj se pa z zgodovino bližamo sedanosti tem redkejši postajajo pojavi takšnih verskih ustanoviteljev. Poslednji izmed njih, katerih se Evropa spominja, so bili reformatorji s petnajstega in šestnajstega stoletja, ne torej že popolni ustanovitelji, ampak le popravilci Kristusovega nauka, ki ga je cerkev skazila. V novodobni družbi se tip takšnega začetnika verstva, kot je bil Kristus ali Buddha, niti misliti ne da. Srečamo se sicer tu in tam s podobnostmi tega tipa, toda ljudje, ki jih predstavljajo so v svoji okolici čisto osamelj kot čudni fantasti ali mistiki. Manjka jim one čarobne moči, s katero bi mogli potegniti mase za seboj. Če bi torej tudi bila tu iniciativa, pa jim manjka onega čudovitega uspeha, ki je predpogoj vsacega pravega verstva.

Vzroka ni treba daleč iskati, potreba po verstvu v zadnjih dveh stoletjih v ljudeh umira in v tej meri tudi možnost, da bi se — pa če tudi v zelo zmoderniziranih varijacijah — ponovilo danes to, kar se je pred 19 stoletji v Palestini.

(Dalje prihodnjic.)

Somišljeniki, širite „Svobodno Misel“; pridobivate novih naročnikov; pošiljajte nam naslove tistih, o katerih mislite, da bi se na list naročili.

Razširjajte edino protikatoliško in protiklerikalno poljudno pisano revijo „Svobodna Misel“!

IVAN LAH:

VERA IN DVOM.

V moji mladosti me je prijela za roko in me je odpeljala seboj.

„Glej“, je rekla, „izročila te mi je tvoja mati in varno ti bo v mojem varstvu. Vso ljubezen ti je dala in vse nade je stavila na te in potem je rekla: veruj, kakor sem te naučila.“

In sva odšla z Vero v svet.

Šla sva čez zelene trate, čez pisane livade, čez cvetoče polje in mi je pripovedovala bajke in lepe povesti, pesmi mi je pela in je polnila celo pokrajino z lepimi slikami, ki so bile podobne krasnim sanjam in pesmice so odmevale v jasnem ozračju. Mirno je bilo moje srce in je verjelo, kar je videlo in slišalo. Prijetno je bilo v duši, kajti lep je bil svet okoli mene in varna je bila pot preko njega; v srcu ni bilo nemira, ne v duši strahu. In zdelo se mi je, da nas gre tisoče, milijone isto pot. Kdo bi ne šel preko teh tepih pokrajin, v teh sladkih sanjah, kdo bi ne poslušal čudovitih bajk in vabljivih pesmi?

Tako me je vodila seboj z varno roko in jaz sem jo ljubil kot svojo varuško, saj me je nji izročilo skrbno materinsko srce, ki je tako ljubilo sina. Saj je bil njen obraz skoraj podoben obrazu matere, nje oči so bile jasne kakor oči matere, kadar je molila z menoj, in nje roka je bila dobra in mehka, kakor materna, kadar me je božala. Zato mi je bila, kakor živ spomin na njo, nje povesti so bile kakor povesti matere, zato sem ji verjel. Bolj ko je šla od doma pot, bolj sem se držal nje roke, kajti zdelo se mi je, da bi mi bilo samotno in zapuščeno na svetu, ako bi jo izgubil.

In mi je govorila:

„Rasteš v letih in rasteš v mislih, toda ti veruj, iz domačih tal prehajaš na tuja tla, toda ti veruj, čas in svet se izpreminja okoli tebe, toda ti veruj. Drži se Vere, ona te bo vodila povsod.“

In sva šla po poti skozi življenje in sem verjel: vse, kar je pravila mati, kar je pripovedovala Vera, vse je res, svet, življenje pa ni res, to je laž. Resnica je samo tam, svet pa nima resnice, sreča je samo tam, svet pa nima sreče, mir je samo z Vero, brez nje pa pride nemir, boj...

In bolj ko sva šla naprej, bolj se je izpreminjala pokrajina in bolj čuden je postajal svet, bolj težka je postajala pot; ni bilo zelenih trat, ne pisanih livad, ne cvetočih polj; slike so izginjale kakor sanje in pesmi so izzvenele nekje v daljavi. In sem jih iskal in poslušal.

„Ko bi ostal vedno tam in bi nikamor ne šel!“

„Toda vsak mora storiti to pot.“

In nekoč se je moja noga spotaknila ob kamen. Moje sanj polne oči so se bile zagledale v višave, da bi ne videl grdega sveta pod seboj.

„Kod me vodiš, Vera, čutim da sem se spotaknil in moja noga krvavi.“

„Težka je pot skozi življenje, sin, in nevarna,

zato se drži moje roke in veruj; jaz te potolažim v bolesti in bridkosti.“

In sem veroval in sva šla naprej. Težka in trudna je bila pot.

„Kam gre najina pot, o Vera, jaz čutim, da je trda in kamenita pot pod nogami.“

„Ne boj se, sin, tako je usojeno; ti hodi in trpi in pri meni išči tolažbe, kajti obljubljam ti zato večno plačilo.“

„Kako bo to plačilo?“

„Nekoč bo vse res, kar si sanjal v mladosti.“

„Kdaj bo vse res?“

„Po smrti; zato trpi in veruj.“

In sva šla naprej. Zasanjal sem se v lepe obljube in sem si želel, da bi bilo kmalu konca poti, kajti po tem bo vse res, kar so pripovedovali v mladosti; zagledal sem se v zračne višave in je zmanjkalo tal pod nogami in sem padel . . .

„Kako me vodiš, o Vera, glej, ko sem se zasanjal v tvoje obljube, sem padel.“

„Ne boj se, ne propadeš. Ako sto in tisočkrat padeš, vedno te dvignem. Po tleh bi se plazil, po grdih tleh, živalim enako ako bi ne hodila s teboj in bi te ne dvigala; tako pa hodim s teboj kakor živ spomin in sem sila tvoja. Zato veruj, tudi, če padeš.“

In sva odšla naprej.

Prišel je nama nasproti človek v črni obleki. Zagledal me je in je pristopil k meni in rekel:

„Padel si in si umazan. Pasti je greh. Stopi v cerkev na gori in se izpovej, da te očistijo.“

Ozrl sem se. Velika cerkev je stala na gori in mnogo ljudstva je bilo okoli.

Pogledal sem svojo spremljevalko in sem jo vprašal, kaj to pomeni.

„Vidiš, tem ljudem je tvoja mati izročila v varstvo tvojo Vero. Oni morajo čuvati, da me ljudje ne zapuste. Zato pojdi, kakor ti je rekel.“

In sva šla na goro v cerkev in sva se rinila med množicami, ki so klečale po tleh in so se plazile okoli oltarjev in glasno molile in vzdihovale.

„Kaj delajo ti tu?“

„Boga časte. Pojdi in moli tudi ti.“

— In sem šel in sem molil z njimi. Prosili so odpuščenja za svoje grehe in so želeli novih dobrot. Izpovedal sem se svojega padca — in duhovnik mi je odpustil, ko sem obljubil, da ne bom več padel. Molil sem za srečno pot in sem odšel z gore.

„Glej,“ je rekla Vera, cerkve so kakor plamenčki, po zemlji razsejani in gore k zvezdam, kakor zvezde svetijo k zemlji. Tu so živi ognji, združeni iz hrepenečih človeških src, ki verujejo. Njih edinost in skupnost je sila, ki jih prepričuje o resnici, njihova moč je v tem, da verujejo vsi eno. Kajti kar verujejo vsi, to je resnica. V tem je tudi božja vrednost njih molitve in kesanja. To je njih vera. Žive tako že dolgo let: greše in molijo; tako se rode in umirajo. To je ljudstvo. Vsak človek je del ljudstva, tudi ti si del ljudstva, zato hočejo, da imaš z njimi enako

vero. Vsako ljudstvo ima svojo vero in vsak človek ima svojo vero.“

„A katera je prava?“

„Vse in nobena, kajti človek veruje lahko tudi lažem.“

„In kaj si ti?“

„Jaz sem tvoja sila, ki te vodim naprej.“ In sva šla dalje po poti. Pod goro je bila krčma, okoli nje so pili ljudje, od znotraj pa se je slišala godba in ples. Ob krčmi je sedel berač in je prosil vbogajme. Neki človek je stal na mizi in je pridigoval. Naenkrat je nastal pretep.

„Kaj se je zgodilo?“

„Bijejo se zaradi vere.“

Šla sva naprej. Reka se je valila po dolini in sva prešla čez most. Tam so se pota ločila.

„Kam sedaj?“

Ozrl sem se na križpotju in sem premišljal o tem, katera pot je prava in boljša.

Takrat je prihitel za menoj človek v črni obleki in je kričal in vpil, da je samo ena pot prava, ona, po kateri so šli romarji in velika množica ljudstva. Rotil me je, da moram iti po nji, da bom enak z enakimi. Jaz pa sem videl, kako so poganjali tam ljudi po cesti naprej, kako so jih topli njih gonjači in so zato pobirali od njih denar. S težkimi koraki je stopala masa ljudstva, globoki vzdih in obupni glasovi so bili slišati iz množice.

„V imenu vere, v imenu cerkve, v imenu Boga,“ so klicali gonjači in vihteli biče nad golimi glavami.

„Naprej, naprej, kdor ne veruje, bo pogubljen. Rešite svojo dušo.“ Tako so kričali menihi in popi nad utrujenimi potniki.

In drugod so šle druge množice in tudi tam so kričali menihi in popi v drugačni obleki nad množicami in dvigali razna znamenja.

Ko sem se ozrl, ni bilo Vere nikjer. Sam sem stal in sem premišljal, kam kreniti. Naenkrat sem zagledal pred seboj človeka z globoko zamišljenim obrazom.

„Kaj delaš tu?“ ga vprašam.

„Mislim.“

„Zakaj.“

„Ker ne vem.“

„Kdo si?“

„Dvom.“

„In kaj misliš?“

„Katera pot je prava in najboljša.“

„Tudi jaz mislim o tem.“

„Potem misli z menoj.“

„Toda ti misliš in se nikamor ne ganeš.“

„Bolje ne iti nikamor, nego napačno. Vem, kdo te je prignal sem: vera. In tu si zagledal mnogo potij. Milijon se jih je že ustavilo pri meni. Toda jaz nisem, da bi dajal svete; samo svarim, ne verujem nikomur, dvomim o vsem. Pot si izberi vsak sam, jaz samo dvomim, da je prava in najboljša. Tako začne misliti oni človeški rod, ki v slepi veri drvi naprej in veruje vsemu in vsem, pri tem pa ne vidi lastnega trpljenja in veruje v stvari, ki jih nikoli ni bilo in jih nikoli ne bo. Zlato pla-

čilo in večno veselje mu obeta vera tam v večnih daljavah in on drvi za njimi. Jaz pa dvomim o tem in dvomijo vsi, ki so prišli do spoznanja.

„Toda jaz hočem naprej.“

„Pojdi, toda ne pozabi na dvom. Tu na gori za menoj prebiva Razum. On ti pokaže vsa pota sveta in potem izbiraj. On ti pokaže pravo pot, toda niti njemu ne veruj, dvomi o vsem, veruj samo dvomu.“

„Od kedaj že stojiš tu?“

„Odkar je svet. Do sem vodi vera svoje ljudi; tu sem jaz, za menoj pa je nešteto potij . . .“

„Toda če bi dvomil o vseh poteh, bi po nobeni ne šel.“

„Zato pojdi k Razumu in izbiraj.“

„Čutim da sem nesrečen, ker ne vem, kaj naj storim.“

„Tako govori vsak, ker ne pozna prave sreče. Človek, ki neče misliti, je enak lenuhu, ki neče delati. Zato je v začetku nesrečen, ker mora misliti, potem pa je srečen, ker najde svet sreče, ki ga ni nikjer drugod. Vem, da me ljudje imenujejo nesrečo za ljudstvo, posebno oni, ki žive iz ljudske vere in žive brez dela, ker jim ljudje verujejo, zato svare ljudi pred menoj in pravijo, da sem duh, ki vse uničuje, vse zanikuje, in ničesar ne pripoznava in onemogočuje. Toda kam bi bilo zašlo ljudstvo, ako bi ne bilo mene, ako bi se pred menoj ne ustavljali največji ljudje, kar jih je nosila zemlja? Predno se je rodila prva misel iz razuma, sem bil jaz, Dvom, kajti prej je mislilo in govorilo čustvo. Jaz sem večni „Ne“ in šele za menoj leži resnica, ki jo človek lahko poišče s silno mislijo.“

„Ali je resnica?“

„Dvomim o tem, da je resnica in dvomim o vsaki resnici, da je resnična. Dvoje govore pozemski ljudje: resnično je vse, kar je in nič na svetu ni resničnega. Dvomim o obojem. Toda kdor dvomi, ta išče resnico.“

„Ali je tudi najde?“

„Resnica je, kakor sreča. Leta in leta hodiš za njo in jo iščeš in loviš. Ko pa jo imaš v roki, se ti zdi, da to ni isto, kar si iskal in si želiš kaj drugega in drugačnega. To delam jaz! Kajti ko bi mene ne bilo, zadovoljil bi se svet s prvo resnico, ki jo sliši ali vidi in s prvo srečo, ki jo sreča ali najde. Človek, ki ne želi več, je majhen in majhno bi bilo življenje. Oni, ki so mnogo dvomili, so mnogo hoteli in mnogo mogli. Zato se niso zadovoljili z malim.“

„Rekli so, da ubijaš sile.“

Posmejal se je zviti njegov obraz in ostre oči so zasijale izpod napetega čela.

„Rekli so: ne dvomim, da so rekli, dvomim pa, da ubijam sile . . . Ob meni sile rastejo, ker me hočejo premagati in oditi naprej. Le sile onih, ki me ne zmagajo so majhne in se pritožujejo čez me, češ da jih uničujem jaz. Toda majhni ljudje naj se ne ukvarjajo z menoj: pri meni se ustavijo oni, ki jim je resnica več nego beseda. Pri meni je začel Cartesius: dvomil je o vsem, samo o tem ne, da dvomi. Ker je

dvomil, je mislil in ker je mislil, je bil. Zato je pisal in rekel: cogito, ergo sum, t. j. mislim, toraj sem. Zato je prazno, kar govore ljudje o meni. Srečal si me in si me videl. Sedaj sodi sam. Dolgo sem stal pred njim. Kakor velika skrivnost je stal na križpotju, s temnimi očmi, s surovimi potezami v obrazu, s trpkim izrazom na ustih. Njegov pogled je prodiral v daljavo, njegove roke so se krčile, kakor da se hočejo siloma poprijeti zemlje. Nekoč je bil tak Mefisto, ki je igral na odru, toda ne popolnoma tak . . .

Odšel sem po poti navzgor proti gori, kjer je kraljeval Razum. Veliko in obširno je bilo njegovo kraljestvo in videl se je razgled po vsem svetu. Videla se je ona pokrajina in steza, ki sem jo prehodil z Vero, gora s cerkvijo se je videla in krčma pod njo, videle so se poti, po katerih so drle množice, zaverovane v večno srečo, gnane od svojih gonjačev, preganjane in tepene od vseh, ki so si bili prilastili moč nad njimi, slišal se je njihov krik in vik in stok in jok in smeh in obup, in videlo se je razpotje v dolini in Dvom je stal ob njem in zdaj pa zdaj je pred njim obstal samotni romar in je krenil na pot na goro.

V kraljestvu Razuma pa je bilo vse jasno in razločno, videla se je razlika med lažjo in resnico, med krivdo in pravico, med dobrim in zlim, med lepim in grdum . . .

Počasi, z zamišljenimi koraki so stopali ljudje po poteh in so gledali in presojali.

„Tod skozi bi morala iti pot vseh onih milijonov.“

„Ni mogoče. Ni niti časa niti prostora. Tu ni pot za one, ki verujejo slepo, ampak za one, ki mislijo z odprtimi očmi.“

„In nikdar ne bodo množice vzele to pot?“

„Morebiti nekoč. Več in več posameznih ljudi bo krenilo sem čez, število se bo množilo in tod bo morebiti nekoč nastala glavna pot, tam pa bodo šli oni, ki potrebujejo šibe in korobača in gonjačev in zapovedovalcev, da jih vedejo naprej, kajti sebe smatrajo za nižje ljudi, ki so nezmožni misliti in hoditi sami, ampak verujejo zato, ker morajo, in hodijo zato ker — morajo. Pod pritiskom je bila premagana njih volja in ubita, zato nimajo sil.“

„Jutri, pojutrašnjem, kdaj pride to?“

„Neznano, kdaj, ampak nekoč pride. In takrat bo velik in silen človek obvladal sebe in svet in življenje.“

IVAN LAH:

DOSITEJ OBRADOVIČ.

Lansko leto se je Svobodna Misel primerno spominjala velikega učitelja sodobne slovanske mladine, prof. Masaryka, letos je primerno, da Svobodna Misel proslavi stoletnico Dositeja Obradoviča, ki je že pred sto leti na jugu slovanstva med Srbi in Hrvati razširjal nazore, ki jih danes propagira Svobodna Misel.

Prof. Masaryk trdi, da narodnost temelji globoko v prosvetljenem absolutizmu in Obradovič je najlepši dokaz za to. Važen je tudi Obradovič posebno za razrešitev verskega vprašanja na jugu, ki bo prej ali slej postalo zelo važno. Zato je važno, da ga kot jugoslovanski del posebno od te strani poznamo.

Življenje Dositeja Obradoviča ne bom popisoval natančneje, ker je bilo zelo nemirno in nestalno; prepotoval je vso tedanjo kulturno Evropo in je bil kakor marljiva čebelica, ki zbira po vseh tratah in po vseh cvetkah med za svoj panj; omenim naj le glavne življenjske dogodke.

Dositej Obradovič je bil rojen l. 1739 (drugi pravijo 1742) v vasi Čakovo v Banatu. Njegova mati je bila zelo razumna žena in ga je naučila tudi čitati in pisati. Toda umrla je kmalu in Dimitrij — to je bilo njegovo prvotno ime — je bil s šestimi leti sirota. Vzel ga je k sebi stric, ki je znal tudi čitati in Dimitrij je pridno bral razne cerkvene knjige, posebno življenje svetnikov, kar je tako uplivalo na njega, da je hotel postati svetnik. Toda ker so bili vsi svetniki v srbski cerkvi menihi, puščavniki, igumeni, popi i. t. d. je hotel tudi Dimitrij v puščavo ali med brezverske Turke, da bi tam postal mučenik in svetnik. Res je utekel nekoč svojemu stricu, ta pa ga je še pravočasno ujel v nekem samostanu in ga je spravil domov. Da bi mu izbil misli na svetništvo, ga je dal stric v Temešvar učiti se rokodelstva. Dimitrij pa je tudi od tam pobegnil z nekim tovarišem v samostan Kópovo. Na vsak način je hotel postati menih; zato je začel pravo svetniško življenje, molil je in se postil, da je kar omedleval. Poleg tega je pridno čital cerkvene knjige. Toda kako se je Dimitrij začudil, ko je videl, da drugi menihi ne živijo tako pobožno, da le nobo pasejo in da mnogi niti čitati ne znajo. Celo predstojnik samostana, Milutinovič, je tako slabo čital, da ga je bilo sram pred mladim učencem. Tak človek v samostanu torej ni bil dobrodošel in ker je Dimitrij kmalu začel sloveti po svoji svetosti in pobožnosti in je lahko-verno ljudstvo na Fruški Gori že govorilo o čudežih, ki jih dela, mu je dal predstojnik nekaj denarja in ga odpustil. Obradovič je odšel v Zagreb preko Slavonije in je spoznal, da so Srbi in Hrvati en narod. V Zagrebu se je učil latinsko. Hotel je na nekak način priti na Rusko v Kijev, ker je hotel tam poslušati učene bogoslovce. Ker je bila ravno sedemletna vojna, je upal, da se mu ponudi kaka prilika, da se pridruži ruskim četam. Toda te prilike ni bilo, zato je odšel v Dalmacijo, kjer je postal učitelj na Kninskem Polju, da bi si zaslužil denarja za pot. Obradovič je bil kakor poklican za učitelja. Šole so bile takrat še redka stvar in Obradovič je spoznal njih pomen. Manjkalo pa je tudi knjig v narodnem jeziku. Srbi so takrat pisali še v starem cerkvenem jeziku, v čudni mešanici iz staroslovensčine, ruščine in srbsčine. Zato ni imel narod nikakih knjig razun cerkvenih,

popi in menihi pa so mislili, da so knjige samo za nje in za cerkev. Obradovič je iz Dalmacije odšel na Črno Goro, kjer je bil posvečen v duhovnika in je dobil ime Dositej. S Črne Gore se je vrnil v Dalmacijo. Ob tej priliki je napisal Dositej malo zbirko, ki se je v prepisih razširila pod imenom „Dositejeve Bukvice“. To je bil prvi začetek njegovega dela. Dositej Obradovič je še vedno hotel postati bogoslovec. Slišal je, da na gori Atos neki učeni bogoslovec Evgenij razlaga v grškem jeziku svojo učenost. Obradovič se je preko Krfa in Moreje napotil tja. Toda predno je tja prišel, je izvedel, da je moral Evgenij prenehati s svojo učenostjo, ker so menihi napravili spletke proti njemu. Obradovič je ostal v Smirni in se je pri Grku Jeroteju učil grščine. Čez leto in dan se je vrnil preko Grecije domov. Ostal je nekaj časa med Arnavti in Arbanci in je videl, kako nesrečen je človeški rod brez kulture.

L. 1769 je prišel Dositej zopet na Krf in se je pri Grku Petricojopolosu učil zopet grščine, pri njegovem prijatelju Hrizantu po laščine in latinščine. Zraven je marljivo čital grške in latinske klasike. S Krfa je odšel Dositej v Benetke z neko trgovsko ladjo, od tam pa se je vrnil v Zader in iz Zadra v Trst, od tu pa je l. 1771 prvič prišel na Dunaj. Na Dunaju je ostal Obradovič do l. 1777 in se je živil s poučevanjem po hišah. Postal je vzgojitelj nečakov škofa Vidaka, s katerim se je pogodil, da pojedjo po dokončanih študijah na potovanje v Nemčijo. Ker pa škof ni obljube držal, je odšel Obradovič v Trst, kjer je hotel ustanoviti svojo šolo, pa se s Tržačani ni mogel prav dogovoriti in tako je preživel tam jesen l. 1778 v največji bedi. Tu se je seznanil z ruskim arhimandritom Varlamom, ki ga je povabil seboj na pot po Italiji. Obradoviču je bilo to prav in je odšel z njim v Italijo. Po popotovanju se je Obradovič vkrcal v Livorno in se je okoli Italije in Grecije odpeljal v Kios, odtam pa je odšel v Carigrad, kjer je v Carigradu nastala kuga, je pobegnil v Moldavijo. Tam se je seznanil z rumunskim škofom Džinki, ki je imel v Hali na univerzi dva nečaka in ju je izročil Obradoviču v vzgojo. Obradovič je odšel preko Lvova, Galicije, Šlezije na Sasko v Lipsko in odtam v Halo l. 1782. Postal je vzgojitelj izročeni mu gojencev, odložil je meniško obleko in se je sam vpisal na univerzo, kjer je marljivo poslušal učenjake. Tu je šele prav spoznal, kako zapuščen, zaostal in ubog je njegov srbski narod, kaki nevedneži so razni bogoslovci in menihi in je hotel svojemu narodu odpreti v priprostem narodnem jeziku vir nove vede in znanosti in tako je izšla l. 1783 v Lipskem njegova knjiga: *Život in priključenja* (Življenje in dogodki), v kateri popisuje svoje življenje in dogodke, svoje izkušnje in spoznanje in navdušeno govori o znanosti in vedi ter budi srbski narod vseh ver in zakonov (naj so po veri mohamedani, pravoslavni ali karkoli) češ, da jezik in rod delata narod, ne pa vera in piše svojemu

narodu v preprostem jeziku, ker hoče „do zadnje pastirske kolibe razširiti nove navke, prosvetiti svoj narod in ga dvigniti moralno in kulturno“.

L. 1784 je izšla že druga knjiga: *Sovjeti (Sveti) z dravago razuma*, ki obsega članke o ljubezni, o dobroti, sploh; so živ odmev racionalistične sodobne nemške filozofije in hočejo učiti najširše mase, da je treba razumno misliti, ne slepo verovati, da le prosveda razuma in dobrota srca moreta prav voditi človeka in človeštvo.

Velika je bila težava, tiskati srbske knjige v nemški lipski tiskarni, skoraj prav tako, kakor ko so naši reformatorji tiskali svoje knjige v Tübingah. Še večje težave so bile potem, ko je bilo treba spraviti knjige domov med narod. Po nekkih trgovcih je poslal Dositej knjige na jug, toda le počasi so se širile, v kljub temu, da jih je vsak z radostjo pozdravil razen duhovščine. Led je bil prebit: ti dve knjigi pomenita novo življenje v razvoju srbskega naroda.

L. 1784 je odšel Obradovič — kar je bila njegova davna želja — čez zapadno Nemčijo v Paris in od tam v London. Čez leto (1787) se je vrnil čez Lipsko na Dunaj in od tu je šel k svojemu mecenu Zoriču, ruskemu generalu, rodom Srbu, v Belo Rusijo, ki se je zanimal za njegovo delo. Kmalu na to je izdal še dvoje knjig: *Basni in Sobranija raznih nравоučitelnih veščej* (Zbirka raznih nравоučiteljskih reči) L. 1793 se je naselil Obradovič stalno na Dunaju in se je bavil s poučevanjem. Ostal je tu do l. 1802. To leto je odšel v Trst in od tu v Benetke, kjer je tiskal „*Etiko*“. L. 1805 se je zopet vrnil v Trst in je tu čakal konca srbske vstaje, ki se je bila med tem začela v Srbiji pod vodstvom Karadžordže (Črnega Jurja). Imel je v Trstu mnogo prijateljev in beneški ribski trgovci so mu obljubili 3000 cekinov na leto podpore, da bi še naprej delal za narod. Toda Obradovič si je želel priti v osvobojeno domovino in je odšel l. 1806 v Zemun. L. 1807 je prišel v Belgrad, kjer je ustanovil Veliko šolo (univerzo) in bogoslovsko šolo, postal je vzgojitelj Karadžordževih sinov in nazadnje prvi srbski naučni minister. Umril je slavljen in visoko cenjen 26. marca l. 1811. Letos se slavi njegova stoletnica. Tudi mi se je upravičeno spominjamo. Pri Dositeju vidimo, kak vpliv ima prvotna vzgoja in knjiga na otroka Sam piše o tem:

„Glejte, kako silo imajo prvi nauki, ki se z njimi mlado srce napoji in napolni. Mlad človek, ki nima nikake izkušnje in ne more sam o stvarih prav soditi, starše in bolj izkušene pa ne mara poslušati, mora biti tako dolgo trmoglav in uporen, dokler kje z glavo ob steno ne udari in ne pade v nezavest; potem pa začne sam sebi govoriti: aha, ne tam, ne tako... Srečen, ako se to ne zgodi prekasno, dokler se more še vrniti in se spustiti na pravo pot. Drugače pa, ker sam ne ve, kod naj gre, mora biti nesrečen celo življenje. Pa se čudimo, zakaj so

nekateri mladeniči polni vetra, svojeglavnosti, ošabnosti in upornosti. Glejte, tu je vzrok. V prvi mladosti čujejo kake pripovedke, te si zapomnijo, mlada duša je podobna vosku, v kakršnen vzorec ga vržeš in zaliješ, tako podobo napraviš. Dokler je ta vosek še mehak, ga lahko pretopiš, preliješ in prenarediš. Čez dolgo časa pa bo trd kakor les, takrat bo treba več truda, da se pretopi in prelije. Ako k temu, kar so slišali, vidijo tudi, slabe vzglede, ako nimajo nikogar, ki bi jih poboljšal in od zla odvrčal, ostanejo v prevari in v zlobnosti in se vsak dan v tem bolj utrjujejo in ukorenjujejo. („O važnosti dobre vzgoje.“)

Tako je sodil Obradovič o prvi vzgoji, kajti čutil je sam na sebi, kam ga je vodila napačna prva vzgoja, ko je postal verski fanatik in pobožnjak. Zato se je pozneje tako boril proti menihom in proti napačni pobožnosti. L. 1783 je pisal prijatelju Haralampiju v Trst: „Čas je že za živega Boga, da začnemo misliti... Zakaj nam je dal Bog razum in svobodno voljo, razum da mislimo, sodimo in izbiramo, kaj in kar je boljše... O človek, misli, presočaj in spoznavaj. Ako ti cel svet reče, da si slep, ti, ki imaš oči in čisto vidiš, ne veruj vsemu svetu“ — — — „Veda nosi mir, zadovoljnost in srečo.“

Ko je hodil po Lipskem in gledal šole in vede je pisal: „Kdaj bodo tam pri nas taka učilišča. Kdaj se bo pri nas mladina napajala s takimi nauki. Milijoni naroda! Ubogi Turki čakajo, da od dervišev kaj pametnega slišijo, bedni podjarmljeni kristjani pa od menihov. A kaj naj jim ti povedo, ko nič drugega ne znajo nego: daj miloščino, daj vse, kar imaš, a ti umri od glada in preklinjaj in sovraži vse ljudi, ki niso tvoje vere. O menihih pravi: „Tako mi Krista Odrešenika, sramota za cel srbski narod. Zdravi in nepohabljeni ljudje, ne slepi, ne hromi, ne grbasti, ki imajo grunte, s katerimi bi mogli rediti svoje družine, plačevati cesarju davek, svoje otroke vzgajati in ubogim pomagati, ti ljudje prosijo od koga? Od roditeljev, ki so obremenjeni z družinami, od vdove, ki skrbi, kako bi preskrbela svojo hčerko.“

Zato svetuje Obradovič: naj se vsi samostani spremene v šole, v katerih se bo vzgajala mladina, ki je bodočnost naroda.

Obradovič je osamljen pojav v 18. stoletju na našem jugu. Ideje prosvitlenske dobe so uplivala sicer na nas vse, ampak srbski narod je bil še v zvezi z bi-antinsko kulturo. Obradovič ga je hotel približati zapadni evropski kulturi. Spoznal je svoj čas in je postal glasnik novega življenja. To novo življenje pa je postalo le mogoče v boju proti staremu in ta boj je Obradovič začel proti onemu elementu, ki se najbolj drži stare tradicije in vere: t. j. cerkev in duhovščina. Sam kot menih je spoznal brez-pomembnost in neplodnost meniškega življenja, videl pa je po samostanih tudi brezdelje in lenobo. Zato je bil proti menihom in je spoštoval našega cesarja Jožefa II., ki je samostane od-

pravil in menihe zapodil delat. Obradovič je bil pravi jožefinec in je želel, da bi bilo v Srbiji tako, kakor se je zgodilo v Avstriji. Takoj je bila cela reforma nemogoča, toda počasi se zgodi vse, kakor je prerokoval sam veliki učitelj.

Obradovič se je zavedal, da je Jugoslovčan in je pisal: „Kdo ne ve, da prebivalci Dalmacije, Bosne, Hercegovine, Črne Gore, Banata, Srema itd. en in isti jezik govore?“ Videl pa je tudi, da so na jugu vere različne in ker je hotel skupnosti, je zahteval strpnost, ker je vera postranska stvar v narodnosti „in nanjo nihče nič več ne da“. Tako je Obradovič že pred več kot 100 leti slutil bodoče edinstvo, to pa je mogoče le na kulturni podlagi brez obzira na vero.

Zato z radostjo praznujemo njegov spomin.

CHARLES BRADLAUGH:

IZ ŽIVLJENJA SVETNIKOV.

Sveti otec Jakob.

Prijetno delo je, podajati čitateljem črtice iz življenja izvoljenih božjih mož. Tim prijetnejši pa je naštevati zanimive dogodke iz življenja moža, katerega je Bog tako zelo ljubil. Jakob je bil sin Izakov, vnuk Abrahamov. Ti tri možje so bili tako sveti in prosti vsakega greha in njih življenje tako neomadeževano, da se je bibliškemu bogu zelo dopadlo, biti zvan bog Abrahama, Izaka in Jakoba. Res je, da si je Abraham prilasčal sužnje, da mu ni bilo ravno mnogo mar za resnico in da je pri neki priložnosti prognal svojo ženo in njenega otroka v milost in nemilost peščene puščave. Res je tudi, da je Izak v gotovem obsegu sledil vzgledu svojega očeta in nelepemu njegovemu delu in da je manjkala Jakobu popolnoma moška čast, da je bil samopašen, umazan, nebratski goljuf, babji varljivec, zvit lump, ampak vseeno so morali biti dobri ljudje, kajti bog je bil bogom Abrahama, bogom Izaka in bogom Jakoba. Ime Jakob se prilega dobro njegovemu nositelju. Rabin Kališ pravi: „To ime obseguje, ako je pojmuemo po dobesednem pomenu, globoko zaničevanje, kajti koren besede pomenja „goljufati“, „slepariti.“ Potem bi bil Jakob zelo nevaren slepar. V tem smislu pravi Ezav v svojem razgorčenju (Gen. 2, 7, 35.): „Po pravici se zove njegovo ime Jakob, kajti, že dvakrat me je osleparil; vzel mi je prvorojenstvo, sedaj pa mi je ugrabil moj blagoslov.“

Po bibliškem štetju se je rodil Jakob okoli l. 1836 pred Kr., to je 2168 let po začetku in njegov oče Izak je bil tedaj 60 let star. Bibliško štetje je primeroma zelo nezanesljivo, posebno pa na tem mestu. — Ampak mi ne iščemo v bibliji takšnih stvari, kajti sicer bi bili varani še mnogo bolj. Iščemo tam skrivnosti, čudeže, nesoglasja in ničemnosti, katerih je vsaka stran polna. Jakob se je rodil kot dvojček z Ezavom na posebno prošnjo Izaka do gospoda v prosep

Rebeke, s katero je bil oženjen že 19 let, katera pa mu dostej ni rodila. Neverni prirodoslovci (in čudno je, čeprav razumljivo, da je skoraj vsaki naravoslovec brezverec) trdijo, da molitev ne pomore proti takšni bolezni ali takšnemu nepravilnemu stanju otrobja, ki ima neplodnost za nasledek. Da bi pa učeni naši fajmoštri priznali, da biblija ne poučuje učenih predmetov, je nemožno in zato se mora vsakdo izmed nas sam prepričati, da je vse, kar hoče podati biblija znanstvenega, ničemnost. Še predno se je Jakob rodil, je sklenil gospod, da doseže on in njegevi potomci oblast nad Ezavom in njegovimi potomci — „da bode starši služil mlajšemu (Gen. 25, 23). Bibliški bog je pravičen bog, ampak slabotnemu človeku ni lahko razumeti pravičnost v njegovem sklepu, ko je obsodil otroke staršega Ezava, da služijo otrokom mlajšega Jakoba, še predno so se narodili.

Jakob je prišel na svet držec se pete Ezava, prvorojenega brata, kakor kakšen bojzljivec v boju življenja, ki se ne upa premagati zapreke, ki se mu stavi v pot a je vendar pogumen za dosti, slediti komu drugemu pogumnemu bojevniku in pobrati sadje njegovega dela.

In otroka sta rastle; Ezav je bil spreten lovec, mož poljan, Jakob pa priprost mož, ki se valja doma po kožah in blazinah. Nekega dne pa se vrne Ezav do smrti utrujen raz lova domu. Ker je bil gladen, je šel k Jakobu, edinemu svojemu bratu, dvojčku in mu rekel: „Daj mi jesti, prosim te, nekaj jesti, kajti zelo sem lačen.“ V podobnem slučaju bi vsakdo, ako se ga prosi, nemudoma ponudil drugemu najboljšo kar ima, posebno ako je drugi lastni in edini njegov brat, ki je sesal iz taistih prsij pod taistim krovom. Ampak Jakob ni bil mož, on ni bil brat, on je bil samo jeden izmed božjih izvoljencev, ki je bil izvoljen od boga še pred svojim rojstvom. Kakor bi vedel, kaj je učil Jesus: „Mi hoče li kdo slediti a sovraži svojega brata, ne more biti moj učenec.“ Ta nauk, propovedovan davno za njim, je čutil v sebi božji izvoljenec. Jakob, žid in se je po njem ravnal. Je to jedno izmed nezgod bogoslovja, če ne zločin, da je ljubezen do Boga združena z sovraštvom napram človeku. Jakob je bil jeden izmed ustanoviteljev židovskega plemena in že v tem predzgodovinskem času je bila njegova naklonjenost k sleparskim kupčijam zelo razvita. In odgovoril je Ezavu: „Prodaj mi takoj danes svoje prvorojenstvo.“ Izgladovani brat se je branil zastonj in prvorojenstvo je bilo prodano za skledico leče in košček kruha. Ako bi dandanes kdo tako mrzko in nepošteno izrabljaj nesrečo svojega brata in ga ogoljufal za njegovo prvorojenstvo, bi se ga izogibali vsi dobri in pošteni ljudje kakor nebratskega roparja in najnižje grdobe. Ampak pred okoli 4000 leti so veljale pri bogu čiste drugačne osnove npravnosti. V istini, je li bog nespremenljiv, morajo biti božji pojmi o časti in poštenosti popolnoma drugačni in slabši, kakor so pojmi o takih stvareh pri največjih potepuhih. Bog je pohvalil

in potrdil Jakobovo dejanje, kar je dokazal pozneje z priznanjem svoje naklonjenosti k Jakobu in s svojo skrbjo za poznejšo dobrobit svojega svetnika po božjem vzoru.

Iz te povesti se učimo, da velja vsako dejanje, ki ga mora smatrati posvetni, pošteni človek kot lumparijo, slepovernemu verniku za pobožno delo, ako se ga razumeva po duhovniški. V istini, treba je zelo mnogo vere, da se to razume. Tako izgleda na primer kot sleparija in hudodelstvo, pobirati od ubožnih otrok v šoli ali cerkvi denarje v misijonske namene za afriške zamorce in potem prirediti s tem denarjem bogate pojedine za nekaj pitanih misijonarjev in pridigarjev. Kdor ima več vere in manj razuma, vidi v tem bogu dopadljivo pobožno delo in ne zapazi, za kakšne čisto drugačne, posvetne namene se je ta denar nabiral. „Pobožni“ pridigarji in razkladatelji sv. pisma pravijo, da Ezav ni cenil svojega prvorojenstva in ne vidijo v tem Jakobovega hudodelstva in nečlovešnosti.

Ko je Izak ostarel in čutil, da se mu bliža smrt, je hotel Ezavu kot prvorojencu — kajti on ni vedel ničesar o prodaji — po tedanji šegi podeliti svoj blagoslov. Zato je naročil svojemu sinu, da vzame svoj lok, mu ulovi neko zverino ter pripravi zanj jed, ki jo je starček rad imel. Ko se je Ezav oddaljil, se je prikazal Jakob in napravil po nasvetu svoje matere Rebeke jed in jo podal, izdajajoč se za Ezava, očetu ter zahteval njegov blagoslov. Slep starič je vprašal: „Kdo si, moj sinče?“

Laž je menda gnusoba pred gospodom bogom. Gospod je ljubil Jakoba, ali Jakob se je lagal slepemu, staremu svojemu očetu in rekel. „Jaz sem Ezav, tvoj prvorojenec.“ Izak je dvomil in vprašal, kako je mogel tako hitro zverino uloviti. Jakob pa, kterege je bog ljubil, je odgovoril kakor najnesramnejši bogokletnež „Gospod, bog moj, mi je pomagal, da sem hitro našel na zverino.“ Izak je še vedno dvomil in vpraševal dalje: „Si-li ti Ezav, moj sinko?“ Bog je bogom resnice in je ljubil Jakoba in vendar je odgovoril Jakob: „Sem.“ In Izak je dal Jakobu svoj blagoslov v trdni veri, da blagoslovlja Ezava in bog je dovolil, da se je ta goljufija posrečila in je navrh že sam blagoslovil Jakoba.

V posebnem pisanju, imenovanem „Epištola k Židom“ se nam pripoveduje, da „je Izak v veri blagoslovil Jakoba“. Ali kakšno vero je imel Izak? Vera, da je Jakob Ezav, je bila vzbujena z sleparskimi pripomočki. Bila je posledica napačnih trditvij. In mnogo je takih ljudi na svetu, ki nimajo nobene boljše podlage za svojo nabožensko vero, kakor jo je imel Izak, ko je blagoslovil Jakoba. Sv. Avguštin in drugi cerkveni očetje zagovarjajo Jakobove laži češ, da to niso bile laži, ker je bog to že davno prej sklenil, da se zgodi tako, in če so bile laži, da so bile le male in odpustne laži, svete laži, kakor jih uporabljajo duhovniki, da privabijo nekoga v cerkev in za prispevke.

Laž je vedno in povsod gnusoba, ali lagati

se umirajočemu na smrtni postelji je že zločin. Blizost smrti je privedla marsikterege hudodelca do priznanja resnice, ali na Jakoba to nikakor ni učinkovalo. Čeprav je Izak umiral, se grabežljivi lopov Jakob za to ni zmenil, samo da izvabi od umirajočega očeta svojo korist. Bog menda ljubi pravičnost in sovraži krivičnost, vendar pa je ljubil nepoštenega Jakoba in sovražil poštenega Ezava. Vsi hudodelci se odlikujejo več ali manj z strahopetnostjo. Jakob ni delal izjeme tega pravila. Njegov brat je grozil, razsrjen nad sleparijo, storjeno na umirajočem očetu, da Jakoba ubije. Jakoba pa je ščitila mati in mu pomogla uiti.

Po nasvetu Rebeke je priporočil Izak Jakobu pred njenim odhodom, da se napoti k njegovemu bratu Labanu in vzame njegovo hčerko za ženo. Tedaj ni dal bog nobenega zakona, hi zapoveduje zakon bratranca z sestrično. Na poti v Haran k Labanu je Jakob počival in zaspal ter med spanjem sanjal. Običajno imajo sanje zelo majhno važnost, v bibliji pa se jim pripisuje velik pomen. V bibliji se sporočijo nekatere važne in resne stvari v sanjah in to je modro, kajti, ako bi ljudje bdeli in bili pri zdravem razumu in bi s zdravimi čuti videli in slišali te stvari, bi bili brezdvomno odklonili te prikazni kot brezsmiselne in glupe. V sanjah pa so smatrali to vse za božjo resnico. Duhoven teme, hudič, učinkuje na ljudi proti bibliji tako globoko za belega dne, da morejo verniki samo v temi in v noči, ko so naše oči zaprte in naša čutila ne delujejo, videti in slišati te božje tajnosti in jih razumeti.

Jakob je videl v svojih sanjah lestvico, stoječo na zemlji in segajočo do nebes. Angelji božji so hodili gor in dol po njej in nad njo je stal gospod. V indijskih templjih in v tajnih obredih boga Mithre se nahaja lestvica s sedmimi stopnjami, po kateri stopajo duhovi do nebes a to je že stara stvar davno pred Jakobovo lestvico. Je podalo li poganstvo osnovno misel za Jakobovo lestvico v sanjah? Nikdo ni nikjer videl boga in bog je nevidljiv, uči sv. pismo, ampak Jakob je videl boga v sanjah. V istini, bile so vse le sanje. Ali v sanjah je govoril bog Jakobu, svojemu ljubljencu. Ampak gotovo je bila tudi to sanjska prevara. Ubogi Jakob se je zbal, da bi gospod ne padel z vrha lestvice na njega. Vendar pa ta strah ni bil tako velik, da bi premagal Jakobovo dobičkaželjnost in grabežljivost in ga odvrnil, da ne napravi z gospodom napol obljubo napol pogodbo. Kajti Jakob je rekel: „Bode li bog z menoj in me bo li varoval na tem potovanju, mi da li kruh za lakoto in obleko za odejo in vrnem se-li pokojno domu k svojemu očetu, tedaj bode gospod moj bog.“

Iz Jakobovega govora moramo povzemati, da Jakob o gospodu ni vedel mnogo in da ga je hotel priznati za boga samo tedaj, ako mu spolni vse njegove želje, da bi on ne hotel imeti nič opraviti z njim, ako bog tega ne stori. Jakob je bil prekajen kramarski žid, ki bi se bil

z zaničevanjem posmejal Kristusovem nauku: „ne skrbite za jutrašnji dan, kaj bodele jedli in s čim se bodele odevali.“

Ko je sklenil to pogodbo, je potoval Jakob dalje in prišel k Labanu, pri kateremu je stopil v službo. „Diamant reže diamant“ bi mogli nazvati nadaljno pripovedko o tem, kako sta go spodarila skupaj Jakob in Laban.

Laban je imel dve hčere, mlajšo Rahel, lepo in milo, in starejšo Lijo, ki je imela zameglene oči. Jakob se je ponudil služiti za lepo Rebeko sedem let ali ko se je slavila svatba, je dobil mesto nje medloko Lijo, kar pri svatbeni preskušnji in v nočni uri ni zapazil, dokler se ni zdanilo. Služil je toraj dalje za Rahel in jo tudi dobil. Daljša njegova služba pri Labanu pa je bila samo zvižčnost, goljufija in prekanjenost. Jakob je poneverjal Labanu njegov imetek. Laban pa je zlorabljal in zmanjševal Jakobovo mezdvo. Če bi Jakob ne bil imel vedno gospodovo pomoč pri rokah, bi se mu gotovo ne bilo posrečilo ogoljufati Labana, ali gospod, ki pravi: „ne želi si premoženja tvojega bližnjega in kar je njegovega“, je pritrjeval Jakobu in sleparski njegovi goljufiji. Naposled pa je nagromadil Jakob mnogo premoženja ter sklenil, da rajši uteče z pozorišča sleparskega svojega izkoriščanja in ko je bil Laban od doma pri striženju ovac, se je nenadno odkradel, ne da bi komu kaj omenil, ter vzel seboj obe svoji ženi, otroke, črede in blago. Da doda vsemu temu krono, je ukradla njegova žena Rahel, tega klativiteza vredna sodruga, svojemu očetu bogove.

Ako bi se bilo zgodilo to dandanes, bi se to takoj naznanilo policiji in ta bi razposlala na vse vetrove razglas:

„1000 Kron nagrade! Pobegnil je z velikim premoženjem žid Jakob. Naznanila naj se pošljejo Sirijanu Labanu v Haran ali pa policijskemu uradu dotičnega kraja.“

V onih dobah pa so bila pota gospodova čisto drugačna kakor dandanes. Bog je prišel v sanjah k Labanu in ga umiril radi Jakobovega zlodejstva in rekel: „Varuj se in ne govori z Jakobom drugače kakor prijateljski.“ To bi bilo nedvomno Labana prisililo, da se ne zglesi pri policiji ter ne zasleduje Jakoba. Tako se je spravil Jakob z Labanom v dobroti in potoval naprej z vsem svojim premoženjem. Na poti je videl kako angelji božji v velikih trumah spremljajo njegovo karavano, da se mu kaj ne pripeti. Ker nimam nobenega znanja z božjimi angelji, ne morem o njih bogve kaj povedati. Tudi Balamov osel je videl pozneje angelja in je govoril ž njim, kakor so to delali Abraham in Jakob. Brezdvomno so prikazni angeljev omejene na osle in božje vernike. Jakob se angeljev prav nič ni bal. Ampak ko je dobil naznanilo, da mu gre naproti njegov brat Ezav z 400 vojaki, ga je obšel strah pred njim, kajti spomnil se je, kako grdo ga je bil ogoljufal; ker je pa bil Jakob veliki strahopetec in ker ga je jela peči vest, je poslal svojemu bratru velike darove naproti, da ga umiri. Nato pa je

razdelil svoje premoženje in svoje črede na dva dela, da bi jeden del, ako bi bil drugi napaden, mogel varno odteči.

Ko je bil pa zopet v samoti, se je boril z nekim človekom ali angelom ali bogom. V pismu stoji, da je bil to „mož“, v nadpisu da je bil to „angel“ in Jakob sam pravi, da je to bil „bog“, ki ga je videl iz obličja v obličje. Naj si je to bil že kdorkoli, ta borba po pravilih ni bila poštena, kajti ko je protivnik videl, da ga ne premaga, mu je zlomil kost, tako da je celo življenje šepal. Ko se protivnik ni mogel osvoboditi iz Jakobovega objema, je začel prositi in rotiti, da ga izpusti predno začne svitati. Duhovi se nikdar ne pokazujejo za belega dne in v svetlobi, da bi jih kdo ne videl in preskusil. Največkrat se dajo videti v temi in v sanjah. Jakoba pa ni pustil kramarski duh niti takrat in videč, da nima od protivnika nobene druge koristi, ga je prosil za blagoslov.

Drugega dne v rano se je srečal Jakob z bratom Ezavom. Jakob se je poklonil pred Ezavom sedemkrat do zemlje. Ezav je stopil k njemu, oba sta se objela, poljubljala in plakala. Ezav niti ni sprejel darov, ki mu jih je poslal Jakob, rekoč, da ničesar ne rabi in da naj le Jakob obdrži vse zase.

Poslednji del pripovedke o Jakobu in Ezavu je zelo poučen. Babji strah Jakobov pred Ezavom je krasno popisan. Jakoba peče vest radi njegovih sleparskih zločinov. Visokodušno odpuščenje Ezavovo ga dela bogatejšega, kakor Jakoba vse njegovo premoženje z blagoslovi vred, ki jih je prikramaril od gospoda. Nič ni v starem zakonu tako ganljivega, kakor je to. V obnašanju Ezava vidimo slavo časa, sinovsko privrženost, velikodušnost nad obsodbe vredno goljufijo in nenagradno oškodbo. Ni bil li Ezav milosrčen in velikodušen mož?

In vendar ga je bog sovražil in mu vzel njegov del na obljubljeni deželi. Ni bil li Jakob podel in lažnjiv malopridnež? Ampak bog ga je vseeno ljubil in mu sproti vse odpuščal. Kako grozno karikuje sv. pismo boga, ko ga slika kot sovražnika dobrega in ljubitelja zla!

Jakob, praotec vsega naroda izraelskega, je postal oče velike rodbine in njegovi sinovi so bili ustanovitelji dvanajstih izraelskih plemen. Njegovi sinovi so prodali jednega izmed svoje srede, Jožefa, kot sužnja v Egipt in ta čudna kupčija jih ni stala pri otcu ni ene nevoljne besede. Jožef je prišel v Egiptu do oblasti ter je podelil svojim bratom najlepše pokrajine v državi. Kanil je tudi napraviti vladarja faraona lastnika vseh posestev v državi, ljudstvo pa za njegove sužnje. Napravil je to potom zakona, da ima kralj pravico do petine vseh pridelkov. Samo duhovnike je oprostil od dolžnosti plačevati to petino. Drugi Jakobov sin, Juda, je hotel sežgati žensko, ki mu je rodila eno dete. Tretji, Ruben, si je dovolil najnepoštenejše sleparije kakor Absalon, sin Davidov. Druga dva Jakobova sinova sta imela v svojih hišah mučilna orodja in grozno je njuno ravnanje, popisano v 34. poglavju.

Jakob se je preselil k Jožefu v Egipt in je tam po 17 letih umrl.

Mnogi učeni bogoslovci pravijo, da je Jakobovo življenje prosti simbol dvanajstih zvezdarskih znamenj, da pomenja 12 patrijarhov dvanajstero znamenj v zverinskem pasu, kakor simbolizujejo pogani letá z 12 velikimi svojimi bogovi in kristjani z 12 apostoli, o katerih se večinoma nič gotovega ne ve.

Z Jakobovega življenja ni mogoče izbrati nobenega trenutka, ki bi ga le nekoliko opravičeval in ki bi ga delala vrednega, da se ohrani njegov spomin. Nasprotno pa vidimo, da je bog, ko je hotel ljubiti enega izmed dveh bratov, drugega pa sovražiti, napravil veliko napako pri svojem izboru, kajti izbral si je tega, ki se je postavil z celim svojim življenjem k najgnusnejšo svet lobo za vse čase in ki dela gospodu bogu, bogu židovskemu in krščanskemu, večno sramoto.

STANISLAV PRZYBYSZEWSKI:

SATANOVA SINAGOGA.

Dva bogova stojita vedno jeden proti drugemu, dva ploditelja in dva gospoda brez začetka in konca.

Dobri bog je vstvaril duhove, čista bitja; njegov svet je nevidljivi svet, popolni svet brez boja in brez bolesti.

Zli bog je vstvaril kar je vidno, telesno in minjajoče. Vstvaril je meso in strasti, zemljo z njenim bojem, muko in obupom, neizmerno solzno dolino, vstvaril je naravo, ki plodi neprenehoma samo bolest obupanje in zlo.

Dobri bog, to je norma, zakon, ponižnost in udanost. Svojim otrokom pravi: Bodite ubogi na duhu, kajti samo tako dosežete moje kraljestvo! Bodite bolj definski nego so deteta, usmrtite svojo voljo, pojdite za menoj! Ne iščite vzroka ne cilja, kajti edino pri meni je vsa minulost in vsa bodočnost.

Zli bog, to je nepravilnost, predrzni, bistrogledni skok v bodočnost, to je hrepenenje zvedeti najskritejše tajnosti in titanska upornost, ki brezobzirno zavrača vse zakone, vse norme. To je najvišja modrost in najvišje zasmehovanje, najdivjejša ponosnost in najlokavejša ponižnost, kajti samo tako je mogoče prevariti pravila. Posvetil je ponos, pogum in gospodoželjnost in imenuje to junaštvo, poučil je človeka, da ni zločina nego zoper lastno svojo naravo. Posvetil je znatiželjnost in jo nazval vedo, dovolil je človeku, iskati po lastnem svojem vzroku in je nazval to filozofijo, ter dovolil vsem instinktom, razvijati se neomejeno v strugi spolnosti in je nazval to umetnost.

Dober je bil zli bog, dober oče in dobitljivi vodnik: „Bolan si, se hočeš li ozdraviti? Glej! prebogata je moja zemlja na vsemogočih rastlinah, katere te morejo ozdraviti, prebogata na nevarnih strupih, ali ti jih moreš prisiliti, da ti služijo kot zdravila.

„Hočeš obogateti, iščeš skrite zaklade? Ah, tisoč pripomočkov vem, s katerimi moreš izva-biti lastno svojo dušo z njihovega skrivališča, da ti odkrije dragocene žile zemlje. Kajti tvoja duše ve vse. Ona in jaz imava taisti početek.

„Hočeš li pogledati v bodočnost in odgaliti svojo usodo? Pojdi, preskušaj let ptičev, poslušni šumenju listja, pogledaj proti zvezdam, zazri se v kristalne globine, sodi iz vrases roke — v tisočeri podobah sem predupodobil tvojo bodočnost, ali preiskuj, išči, odgaluj, kajti moja zapoved je premetenost, previdnost, dalekogled in vstvarjajoča radoznalost.

„Hočeš-li uničiti svoje sovraze in nočeš biti podvržen zakonom? Pojdi! Nauči se odločiti svojo dušo od telesa, in ponesem jo tisoč milj, da neviden potolažiš hrepenenje svojega srca. Kajti lastni tvoj blagor, lastni tvoj razvoj in bodočnost naj ti bo najvišja zapoved.

„Je-li smrt vzela ti ženo? Imam usmiljenje z tvojo ljubeznijo, kajti ljubezen, ki množi tvoj rod, je po mojem vkusu. Pojdi! Tisoč pripomočkov vem, tisoč načinov, da iztrgaš smrti svoj zaklad!

„Vse ti obljubujem, vse uvidiš in vse dosežeš, pojdeš-li po moji poti. Ampak moja cesta je težavna, kajti težavna je vsaka popolnost.“

Tako je govoril zli bog, tako je govoril svetlonos in Satan Paraklet, kajti ni se še rodil veliki njegov sovražnik, mladenič nazarenski. In mnogi so šli po njegovi cesti, trudili so se leta in iskali v mukah po tajnostih nebes in zemlje, prevračevali vse stvari, da bi postal strup lečilo, da bi jim voda pokazala bodočnost, da bi jim soparni dimi, dvigajoči se iz zemlje odgalili najtajnejšo osnovo stvarij. In napredovali so dalje na cesti razumevanja. Kolobar, ki so ga potegnili okoli sebe, vrsta samoglasnikov, ki so jih po svoje izgovarjali, molitev, gib roke so še zadostovali, da se spoji njih duša z vsem svetom, da prevrne vse zakone prostora in časa in gleda neomejeno na brezkončno verigo ozrokov in posledic od prapočetka do najoddalnejše bodočnosti.

* * *

Takrat se še ni narodil Satan-Antikrist.

Zli bog je bil dvojedini.

Satan-Oče, Satan-Samyâsa, Satan, pesnik in filozof je živel v ponosnem, vsemogočnem in vsevedočem pokoljenju čarovnikov, živel je v najtajnejših misterijih kaldejskih svetišč in njegovi duhovni so bili hakamimi (zdravniki), khartumimi (čarovniki), kasdimi in gazrimi (zvezdogledi) Ta satan je živel v doktrinah mazdeizma in njegovi otroki, magi, mogočniki, so bdeli nad svetim ognjem, katerega ga jim je poslalo nebo in od Ahura Mazde, dobrega boga, se je naučil Zarathustra tajnosti cvetlice soma. Egipetski Thoť, Trismegistres, je vložil tajnostno vedo v 42 knjig in je učil svoje izvoljence razdeljenje telesa in grozna Hakata je razdelila med svoje izvoljence dar magičnega pogleda in dela predvsem pa dar nevidnega usmrtenja.

Ali poleg Satana-Thota in Satana-Hekate je živel na zemlji Satan-Satyr, Satan-Pan in Satan-Phallus.

Bil je bog nagonov in telesnega razkošja, češčen enako od najumnejših kakor od najnižjih, bil je neizčrpljiv izvor življenskih radostij, vznihanosti in opojenja. Naučil je ženo umetnost zapeljevanja, ljudi uživati slasti v vzajemnem spolnem nagonu, opajal se je v barvah, iznašel je piščalko in vravnal mišice v ritmično gibanje, dokler se ni polastila srca sveta Mania in dokler ni sveti Phallus s svojo zaplavo oplodil rodovitnega krila.

Kajti Pan je bil Apollon in Afrodita obenem. Bil je obenem bog domačega ognjišča in bordela. Bil je začetnik filozofskih zistemov, zgradil je muzeje in krasna svetišča, učil zdravoslovje in matematiko, zraven pa je imel svoje svetišče v astarteju, neizmernem bordelu, v katerem so duhovnice dolga leta izvrševale izvajanje vse spolne umetnosti, kjer se se učile vsem pripomočkom spolnega užitka, ki se dado izmisliti.

V tej dobi, za časa cesarja Tiberija, ko se je začelo veliko romanje bogov v Rim, v dobi najvišje rafinovanosti in najaristokratskejšega uživanja življenja, si je zmisllil „dobri“ bog, kateri je stoloval dozdej v nevidnem svojem kraljestvu v zavdanja vredni indolenci, da je mera grehov napolnjena in je poslal svojega sina na zemljo, da bi prinesel plemenu „zlega“ boga tristno resnico nevidljivega.

In prišel je na zemljo sin „dobrega“ boga in se razodel najprej ubogim, ponižanim, sužnjem in dninarjem, ki niso okusili ničesar iz svetih radosti Pana.

Čemu skrbite za dnevni kruh? Kdo odeva lilije v najkrasnejše barve, proti katerim so šarlah in brokat nemarne cunje? Kdo živi ptice, ki ne sejejo niti ne žanjejo? Kaj hrepenite po zemskem bogastvu, ki vendar premine? Kaj pomenja vaš napuh, ko bode najvišji na zemlji najnižji v nebeškem kraljestvu? In vaše telesno razkošje, niso li ono peklenska vrata?

O, to bedne telesno razkošje, posebno telesno razkošje, sedež vseh strastij, neizčrpljiv izvor ljubezni do življenja, volja k večnemu življenju, je morala biti uničena, da pride nevidljivo kraljestvo na zemljo.

Mojster je rekel, da oskrunimo žensko že, kakor hitro jo z hrepenenjem pogledamo, — učenec gre veliko dalje: sv. Ciprijan pravi devotki, ki je vstvarjena tako, da more vzbuditi v moškem vzdihu ljubezni, da je nesramna, in vzbudi li v nekom ljubezen ne da bi o tem kaj vedela, tedaj sploh ni več devica.

Žena! Kaj imaš skupnega z menoj? vprašuje se mojster. Učenci gredo dalje kakor mojster. „Tu es diaboli janua,“ kliče Tertulijan, „tu es arboris illius resignatrix, tu es divinae legis prima desertrix, tu es quae eum persuasisti, quem diabolus aggredi non voluit.“ (Ti si satanova vrata, ti si oznanjevalka onega drevesa, ti si prva zaničevalka božjega zakona, ti si ona, ki si pregovorila onega, ki se mu satan ni upal

približati.) — „Omnia mala ex mulieribus.“ (Vse zlo od ženske) toži sv. Hijeronim, da, on trdi celo, da žena sploh ni vstvarjena po božji podobi, kajti sv. pismo ne pove ničesar o duši pri vstvarjenju žene.

Dobri bog nevidljivega je sovražil pozemske krasote. Sovražil je vse, v čemer je Satan-Pan slavil najsvetejša svoja razodetja, kajti on je učil ničevnost in minljivost tega sveta. Vsaka želja, najpohlevnejša revolta telesa je bila greh, ki je bil kaznovan z dolgoletno, najkrutejšo pokoro. Tertulijan besni v fanatičnem sovraštvu proti vsakemu purpurovemu traku, s katero si žena obrobi svojo obleko, Lactantius proklinja v pesnike in filozofe, ki vedejo duše v pogubo, uničuje se slikarstvo, kajti „quod nascitur, opus Dei est, ergo quod fingitur diaboli figmenta“, (kar se rodi, je delo božje, kar se stvari, toraj umetno, je satanov posel.) Gledališče in cirkus stasa postala „diaboli figmenta“, da, sveti oči svarijo tud pred barvami cvetlic, kajti demon, zli sovražnik, se odeva najrajši v barvo in lišp.

Isaurius Ikonoklastes se meri z Gregorjem Velikim v uničevanju podob. Theodozij II. ukaže podreti vsa svetišča in povzdigne vsepovsod križ. Uničujejo se najkrasnejša umetniška dela pesnikov z najfatalnejšimi potvarami ali pa se uničijo popolnoma, kajti diabol Ciprijan uči, da prebivajo v pesmih „varia daemonia“. Duhovnica Afroditina je postala kurba, ki jo je mogel kdorkoli omadeževati z gnjusobo in ljubezen — bože, ljubezen! „amor vincitur, diabolus vincitur!“ Vsa narava je bila proskribovana, predvsem zdravniška narava! Bog je poslal bolezen, da bi dal človeku že na zemlji priložnost, odpokoriti del svojih grehov, greh pa je, protiviti se volji božji. K večjemu so bili še dovoleni eksorcizmi pri obsedenih, ne morda, da bi se odgnala bolezen, temveč da se pokaže triumfujoča moč dobrega boga nad zlim.

Ubique daemon! Kakor trdi Hijeronim, je vse ozračje polno demonov in se trese od njihovega krika in plaka nad smrtjo bogov, v vsaki cvetlici, v vsakem drevesu je demon, kajti ona je radost in plodovitost, bogastvo in lepota. Prihaja z dnem kakor lucifer in ga končuje z svetlobo Venere, porajajoče bujne, razkošne sanje. Prva stoletja poznajo le jedno naboženstvo, boj proti demonu.

Ali boj ni bil lahak.

V svoji fanatični zbesnelosti se je vrgla cerkev na najgloblje in najposvetnejše vezi, ki so priklepale človeka k vsemiru. Odrtrgala je človeka nasilno od prirode, ga izolovala, ga povescila med nebo in zemljo. Tajni raporti, s kojimi je naga duša človekova, absolutna njegova duša, od moška popolnoma neodvisen fenomen, z naravo v zvezi, so bili satanisovani, razloženi kot satanova prevara.

Ljudi starega veka so bili z naravo v najožjem stiku. Živel so neposredno z njo in v nji, bili so njenim delom, nekim živcem, ki je signalizoval najmanjše spremembe v naravi na zunanaj. Ampak so li vse iznajdbe ljudskega duha

samo projekcije prirode, je bil ves politeistični kult projekcija prirode v blagoslovljeni in uničujoči njeni moči. In kakor duša telesni mehanizem, na katerega gleda odznotraj, na zunaj objavlja, tako se je razodela tudi priroda v močnih simbolih poganškega kulta.

V kruti borbi trga cerkev kos za kosom od žile, v koji je prodila v ljudeh kri zemlje. Ona uničuje nezavestni, prirodni izbor, ki se razodeva v krasoti, v sili in sijaju, ona ščiti vse ono, kar hoče narava odstraniti, proti čemur tako zelo revoltuje: smrt, grdoba, bolezen, pohabljenca in kastrata. Cerkev bi bila kastratovala najrajši vse ljudi, pogasila svetlobo, pokončala vso zemljo z ognjem in žveplom in edina njena želja, najgorečnejše njeno hrepenenje je bilo pričakovanje, da bi vsaj prišel enkrat prorokovani poslednji sod.

Ampak nerv, krvna žila se ni dala tako lahko raztrgati. Ljudstvo posebno, zrojeno iz zemlje, se je še vedno trdno držalo zemlje. Uporabilo je najskromnejšo priložnost, da se vrne k ljubljenim svojim pozemskim bogovom. Z najkrvavejšimi zakoni se je vzpenjala stekla pobesnelost kristjanov proti poganom, ali demon. t. j. zemlja, narava, je bil neuničljiv. Odšel je v gozdove, skril se jev nedostopno otlino, zbiral tam svoje privržence in slavil puste bahanele.

(Se nadaljuje.)

Ne puščajte ležati prečitanih števil „Svobodne Misli“ v kotu, ampak dajte jih brati prijateljem in sosedom, kajti vsaka posamezna številka ima veliko vrednost za protiklerikalno propagando.

„Svobodna Misel“ naj torej kroži od rok do rok!

RAZNOTEROSTI.

Koliko stanejo svetniki? Zadnji čas je dobila katoliška cerkev zopet nekoliko svetnikov. Stolice v nebesih so se toraj pomnožile kakor na Avstrijskem ministerski portfelji. Imeli bomo več zagovornikov v nebesih, pa bo nam ubogim grešnikom na zemlji morda lažje priti v nebesa. Nočemo govoriti o vrednosti novih svetnikov, niti o nezmotljivosti cerkve, ki se je pri proglašanju zmotila dostikrat tako zelo, da je proglasila pravilne osebe, poganške bogove in ljudi, o kojih je zgodovinsko dokazano, da nikoli niso živeli za svoje svetnike. Čudna so pota, kako se sem ter tje pride v nebesa. Kakor povsod je pa tudi tu najsigurnejša pot — zlata pot. Za svetnike so bili zadnji čas proglašeni: Devica Orleanska iz Francije, P. Klemen M. Hofbauer-Dvořak iz Moravske in Jos. Oriola iz Španije. Devica Orleanska je najzanimivejša zgodovinska prikazen. S tem, da jo je cerkev proglasila za svojo svetnico, ona na časti ni nič izgubila in nič pridobila.

Nikdo pa ne sumi, da so vodile pri tem kurijo čisto politične namere. Vatikan še vedno ni pozabil onih časov, ko je bil še pred močnim francoskim zaščitom.

Posebno zanimivo pa je vedeti, koliko je stala Devica Orleanska pot v nebesa. Zato podajamo podrobni račun:

Škof Dipolu je plačal Piju IX.	300.000 fr.
Njegov naslednik je poslal Leonu XIII.	160.000 „
Knjeginja d'Estinac je dala	260.000 „
Orleanska škofija	118.000 „
Angleški katoličani	200 000 „
skupaj	1,038.000 fr.

To so bile še le priprave. Nato se je začelo z novimi pripremi in te so stale:

Začetek nadaljevanja	2.000 fr.
dokaz resnice čudežev	2.000 „
proces o čudežih	12.000 „
dekret zanj	1.000 „
kongregacija in dekret „de tuto“	3.000 „
cerimonije pri proglašenju	100.000 „
drugi izdatki	50.000 „
skupaj	170.000 fr.

Ta račun je proračunan kot najnižji, kajti vsaka kanonizacija stane povprečno 250.000 fr.

Ko so se zvršile te priprave, so se pričele nove in novi stroški:

Okrašenje cerkve sv. Petra	150.000 fr.
sveče za papeško procesijo	1.948 „
za papežev prestol	12.276 „
sveče, darovi, okraski oltarja	15.715 „
arhitektom za projekte	8 200 „
za posojitev raznih stvari	18.000 „
uradniki in sluge	16.395 „
skupaj	222.534 fr.

Seštejemoli torej vse troje skupaj:

priprave	1,038.000 fr.
proces	170 000 „
proglašenje	222.534 „
skupaj	1,430.534 fr.

Summa summarum toraj: jeden milijon štiristo trideset tisoč frankov, toraj približno poldrugi milijon je stala nova svetnica. To so številke iz uradnih vatikanskih glasil — toraj popolnoma istinite.

Sedaj pa pomislimo, koliko denarjev je pustilo v Rimu mnogotisočero vernikov, ki so priromali tja ob tej priliki.

Najlepše svedoči o tem dejstvo, da je sklenilo društvo za tujski promet v Rimu naprositi Vatikan, da proglasi vsako leto kakšnega novega svetnika, ker privabi to zelo mnogo tujcev v Rim. Vatikan je z tem predlogom zelo zadovoljen, kajti ako so dado od cerkve za skope denarje kupiti nebesa, utegne postati proglašenje svetnikov najboljši vir mastnih dohodkov ne le za rimske trgovce, ampak pred vsem tudi za Vatikan.

Rusinska Svobodna šola T. Ševčenka. Rusinska socialna-demokratska stranka je sklenila, da postavi k proslavi največjega rusinskega pesnika, Tarasa Ševčenka Svobodno Šolo v Lvovu.

Reorganizacija občinskega šolstva na Danskem. Posebna parlamentarna komisija predloži v najkrajšem času predlog, ki izključuje vsaki, kakoršenkoli vpliv duhovščine na šole. Vsaki šoli bode pridelen jeden zdravnik, v šolskem svetu ne bodo smeli biti duhovniki predsedniki ali tajniki, verska opravila v in izven cerkve so dano volji učitelja in učencev na prosto.

Samostani in šola v moderni Italiji. K proslavi petdesetletnice neodvisne Italije je dobro pokazati z par številkami na velike nedostatke glede šolstva in klerikalizma.

	Leta		
	1882	1901	1909
menihov	7.191	7.792	8 653
nun	28.172	40.251	41.424
moških samostanov		951	1.375
ženskih		2.605	2 857

Samostanskih šol.		
deških	441	553
dekliških	901	1.525
V teh je dečkov		55.000
" " " deklie		1.00.000

Izmed italijanskih mest imajo samostanov:

	moških	ženskih
Brescia	9	17
Firenze	44	80
Genova	26	66
Rim	172	189

Kje toraj istinito osvobojenje Italije?

Zadnji trenotki klerikalizma na Francoskem. Francoska cerkev je od sprejetja zakona o ločitvi cerkve od države navezana popolnoma na milodare vernikov. Zadnja štiri leta je podpirala duhovništvo bolj ali manj še vlada, letos pa je prenehalo tudi to. Za vse morajo skrbeti od sedaj naprej škofijske blagajne. Ker so bili voljni prispevki dozdej vsako leto manjši, so izdali škofi letos neki oklic na vernike, ki je pa svoj namen tudi zgrešil. Duhovniki ne morejo več živeti od samega duhovništva, ampak morajo opravljati tudi druge obrtniške ali uradniške posle. Z represalijami duhovščina ne more več primorati k plačevanju za verska opravila, posvetna oblast jim ni na razpolago in tako živi ljudstvo v miru. Nihče pa neče več biti duhovnik in tako i male še malokolja fara svojega župnika.

Prvi monistični kongres se vrši letos od 8—11 septembra v Hamburgu. Častno predsedstvo je prevzel prof. E. Häckel, razprave bo vodil prof. Wilhelm Ostwald, jeden iz med najznamenitejših modernih nemških modrosloycev. Na dnevnem redu so referati prof. Svante Arrhenius-a, Ostwalda, Jodl-a, Wahrmond-a, Horneffer-ja.

Boj za šolo v Belgiji postaja dan na dan vsestranejši in vročji. Po vseh mestih se vrše protestni shodi zoper klerikalno šolsko predlogo, ki hoče vse šole izročiti dobri volji duhovščine

v milost in nemilost. Cela dežela je oznemirjena kakor za časa volitev. V parlamentarnih komisijah imajo združeni liberalci in socijalisti večino. Zato se klerikalci svojo predlogo umaknili, nova pa, ki so jo podali, ni za las boljši od stare; 15. srpana se vrši velika narodna manifestacija cele Belgije v Bruselju proti predlogi. Vsa obrtniška, trgovska, delavska in kulturna Belgija je proti klerikalnim nakanam.

Predloga o zažiganju mrtvecev je bila predložena in sprejeta v pruskem parlamentu. Predloga govori o pokopavanju z ognjem in ne samo navadno o sežiganju mrtvecev. Vsaka občina ali druga organizacija ima pravico, postaviti krematorij, vendar mora biti dano vsakomur na prosto, na kateri način da hoče biti pokopan. Zato mora obstojati v vsaki občini poleg krematorija tudi navadno pokopališče. Vsakdo mora povedati v svojem testamentu ali na drug način, kako da hoče biti pokopan. Predloga ima sicer dosti hib, pomenja pa vendar precejšen korak naprej. Kedaj bodemo na Slovenskem tako daleč?

Uboga in pobožna Dalmacija. Revna Dalmacija, ki ima okoli 600.000 prebivalcev in ki niti ne more plačati lastne svoje administracije, si dovoljuje luksuz šestih škofov. Izgladovano ljudstvo umira v bedi, se trumoma seli v tujino, a vendar mora biti šest škofovskih dvorov. In pravijo, da skrbi cerkev za dobrobit revnega ljudstva, da je demokratična! Kakšna ironija!

Papež in Portugalska republika. Ravno kar je izdal servus servorum Dei, t. j. služabnik božjih služabnikov encikliko, o kateri spregovorimo radi občne vsebine prihodnjokrat več. Za danes beležimo samo, da se stavlja Vatikan z skrajno indolenco proti vsemur, kar je zgradila republika, da ščuje duhovščino k uporu in da proglašja vse republikanske zakone za ničevne.

Kar se tiče obče slovenske politike in navideznega kulturnega nazadovanja, ki ga je povzročil predvsem na Kranjskem klerikalizem, to pot samo omenjamo, da uredništvu „Svobodne Misli“ še nikoli prej ni došlo toliko novih naročil, toliko pisem in vzpodbude. Kar je tudi neko negativno merilo za prepričajočo resnico klerikalnih trditvij in znak nekega preobrata in pokreta, ki se pa ne bo izvršil v prid S. L. S.

„SVOBODNA MISEL“

izhaja vsak mesec
in stane za Avstro-Ogrsko:
na leto K 3—
polletno K 1-50
izven monarhije:
na leto K 4—

Na željo se „SVOBODNA MISEL“ pošilja tudi v zaprtim pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarni dobe znaten popust.

Izdaja in urejuje Albin Ogris. — Tisk. Dr. Ed. Grégr in sin, Praga.